

**„Impavide inter ruinas”. Egyháztörténeti konferencia
Veszprém, 2016. augusztus 24–25.**

A Veszprémi Főegyházmege Egyháztörténeti Bizottsága által szervezett egyházmege-történeti konferenciák lassan hagyományosnak tekinthetően kerülnek megrendezésre nyár végén a helyi hittudományi főiskola épületében. A szimpozion ezúttal az 1945 és 1972 közti évekre koncentrált, találó mottóját – „Rendíthetetlenül a romok között” – Bánáss László püspök jelmondata adta. Márfi Gyula érsek és Varga István rektor fővédnöki köszöntői után másfél nap alatt 19 előadást, és az előző évi konferencia anyagát tartalmazó kötet bemutatóját¹ hallhatta a szép számú közönség.

KAHLER FRIGYES jogtörténész az 1944 és 1958 közötti évekről tartott áttekintő előadást, részletesen kitérve benne az egyházmege papságát és intézményeit érő atrocitásokra (gyilkosságok, koncepciós perek, az egyházkormányzat szabadságát korlátozó adminisztratív intézkedések). Elgondolkodtató eleme volt egy erőteljes kép – Bódi Mária Magdolna vértanúak-táinak sorsa, mely mintegy szimbolizálja az egyház rejtőzködő életét. (A szovjet katonák által meggyilkolt vértanú boldoggá avatási pere ugyanis már 1945-ben megkezdődött, ennek iratanyagát azonban Rómába nem tudták eljuttatni. Az állam nagy erővel kereste, de hiába – azok a főplébánia irattárából kerültek elő a rendszerváltás után.)

KARLINSZKY BALÁZS levéltárigazgató a veszprémi aula 1956 és 1957 közti archontológiáját vázolta fel. A kérdés roppant összetettségét nem pusztán a nagy kiterjedésű egyházmege komplex igazgatása, hanem a politikai élet gyors változásai is adták. A forradalom alatt összeomlott az állami szakigazgatási szerv, annak szorítása híján a püspök igyekezett kiszorítani a békepapokat az aulából. 1957 tavaszán a hatalom változatos eszközökkel igyekezett elérni a visszarendeződést, melyet egy vatikáni dekrétum is nehezített. Roppant érdekes volt az ÁEH vezetésén belül megfigyelt tónusbéli különbség: Miklós Imre kompromisszumos megoldásait Horváth János elnök rendre felülírta, és végül 1957 augusztusában magát a püspököt is internálták.

A konferencia egy későbbi pontján SOÓS VIKTOR ATTILA, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának tagja előadásában bemutatta, hogy Badalik Bertalan internálására már 1953-ban is volt terv. Akárcsak 1957-ben, ekkor is Horváth János ÁEH elnök szorgalmazta ezt. Tervezete Rákosi Mátyás iratai között maradt fenn. Igyekeztek éket verni a veszprémi püspök és a püspök-kari elnök, Czapik Gyula közé. A püspök auláját szorosan figyelték, felróták neki, hogy börtönviselt papokat támogat, ellenséges propagandát fejt ki. Bűnnek számított a Mária-év meghirdetésére vonatkozó pápa bulla kihirdetése is.

FLIEGH ÁRON MA-hallgató a vidéki egyházigazgatás intézményrendszerét, az esperesi – főesperesi igazgatási szint beosztásának gyakori változásait tekintette át Mindszenty József, Bánáss László, Badalik Bertalan és Klempa Sándor kormányzata alatt. Jól kitapinthatóvá tette a különbségeket az egyes főpásztorok kormányzati stílusa közt abban a tekintetben, hogy mennyire kérdezték meg és vették figyelembe az érintettek véleményét az átszervezések előtt.

¹ A könyvismertetést ld. az *Egyháztörténeti Szemle* 2016. évi 3. számában.

VARGA TIBOR LÁSZLÓ Pék János szuloki plébános hányattatásait mutatta be. Története túlmutat az egyháztörténeten, a pap alakjában a „mindenféle önkényuralmi rendszer által üldözött kisembert” láthattuk, aki a nyilas, a volksbund és a kommunista terrorban egyaránt retorziókat szenvedett, s ez végül felőrölte. Az egyedi történetet tágabb kontextusba helyezve az előadó részletes statisztikákkal mutatta be az egyházmegye papságának szabadságvesztéseit különböző időmetszetekben.

RITTER GYÖRGY doktorandusz a németajkú lakosság – kevéssé ismert – országon belüli kényszerű áttelepítéséről tartott referendumot. Felvetése – hogy a németajkú lakosságot 1944-től különböző irányokból és módon élő retorziókat elnevezésükben is árnyalni kéne – kétségekívül meggondolandó. Gazdag interjúanyagra épülő elemzését voltaképp csak színesítette egyházi források megjegyzéseivel.

Érdekes színfoltot képviselt a konferencián FÖLDVÁRYÉ KISS RÉKA, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának vezetője, aki a térség reformátusságának életébe adott bepillantást a korszakban. A Dunántúli Református Egyházkerület – szemben az ország északi és keleti részeivel – szórvány jellegű volt, így Pápa súlya a nemzeti egyház életében kisebb volt, mint Debrecené vagy Sárospataké. Új lelkipásztori kihívást jelentett a munkásgyülekezetek létrejötte (Pétfürdő, Tatabánya), illetve a felvidékről áttelepített lakosság gondozása.

SZABÓ CSABA, a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgató-helyettese a népi vallásosság és a búcsúk világának ÁEH-iratokban történő lecsapódásáról adott tájékoztatást. Utóbbiakat igyekezett kontroll alatt tartani a hatalom, mert a tömegrendezvényekben a politikai demonstráció lehetőségét látta. Míg az 1950-es években minden erővel igyekeztek a búcsúk látogatottságát csökkenteni, a hatvanas évekre már inkább azok felhígítása, a vallási tartalmuk fellazítása volt a kitűzött cél.

A második nap három előadása is helytörténeti jellegű volt. NAGY SZABOLCS levéltáros a püspöki székváros, Veszprém „szocializálásának” folyamatáról szólt. A kommunisták számára gyenge eredményeket hozó választások miatt „bűnösnek” tekintett városba idegen, helyben gyökértelemnek számító pártfunkcionáriusok kerültek tanácselnököknek, akik nagy erővel láttak neki az iparosításnak, a katonai fejlesztéseknek, városrészek eltüntetésének, lakótelep-építésnek... HORVÁTH LÁSZLÓ Ajka, míg GALAMBOS ISTVÁN Várpalota szocialista iparvárossá fejlesztésének egyháztörténeti lenyomatáról szólt. Módszertanilag is kifejezetten érdekes volt Horváth László megközelítése: kiválóan jellemezte a 8 (!) kisebb településből összeépülő Ajka városrészeinek eltérő hagyományát és vallási arculatát, majd a hitéleti statisztikák adatainak változásait nyomon követve azt tapasztalta, hogy azok adatai meglepően szorosan követték a nagypolitika rezdüléseit, a hatalom szorításának enyhüléseit vagy épp erősödéseit. Az előadás azonban mellőzte a papi személyiségek bemutatását, amely talán éppígy része e folyamatoknak.

Ö. KOVÁCS JÓZSEF, az MTA és a NEB Vidéktörténeti Munkacsoportja elnökének referátuma a váci egyházmegyéből hozott példákkal világította meg a falvak lokális közösségeinek állami terrorra adott válaszreakcióit. Fontos gondolata volt, hogy a hatalom egyházellenes és agrártársadalom átalakítására vonatkozó lépései időbeli egybeesésük és a helyi közösségre

gyakorolt hatásuk miatt nem tárgyalhatóak külön. Forrásai elsősorban népmisziókról készült beszámolók voltak.

GIANONE ANDRÁS az Actio Catholica világháborút követő aktivitását mutatta be. Előadásában meggyőzően bizonyította, hogy – szemben a szakirodalmi állításokkal – az egyesületi életre 1946-ban mért állami csapás nem tette okafogyottá az AC-t. A szervezet mind a Boldogasszony Éve eseményeinek rendezésében, mind az iskolaállamosítások ellen tiltakozó szülői szövetségek létrehozatalában és működtetésében nagy szerepet játszott.

BALOGH GÁBOR szociológus arra figyelt fel, hogy a Magyar Szent Kereszt Szövetség milyen különleges szerepre készült az 1950-es évek elején. Az eredetileg a megkeresztelkedett zsidók érdekvédelmi szervezeteként létrejött, ekkor Cavallier József vezetése alatt álló egyesület alapszabálymódosítást is végrehajtott annak érdekében, hogy a világi elem aktivitására épülő „békeszerv”-ként működhessen. Veszprémi forrásokkal is megerősítette, hogy a katolikus békemozgalom létrejöttékor annak kifejezetten papi jellege még bizonytalan volt.

SIMON ANNA művészettörténész a veszprémi püspökség területén 1945 és 1972 közt lezajlott templomfelújítások elemzését tűzte ki célul. Az előadásban azonban a műemlékvédelem korabeli intézményrendszerének és kiadványainak részletes bemutatása után csak néhány rekonstrukció elemzésére jutott ideje. Ezek is jelezték azonban, hogy a szigorú szakmai szempontokat gyakorta felülírták a külföldnek felmutatható propaganda és a turizmus kívánalmai.

MIKÓ ZSUZSA, az MNL főigazgatója, GÁRDONYI MÁTÉ főiskolai tanár és HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN, az MTA és a NEB Vidéktörténeti Munkacsoportjának tagja egyaránt a veszprémi egyházmegye területén dolgozó ÁEH előadók jelentéseit használta előadásának fő forrásául. Mikó elsősorban Moravetz Lajos és Prazsák Mihály személyére koncentrált. Gárdonyi és Horváth egymást kiegészítve mutatta be a veszprémi és a somogyi előadók 1957 és 1962 közti aktivitását és egyházképét.

TÓTH KRISZTINA, a PPKE és MTA „Lendület” kutatócsoportjának tagja egy kutatók előtt alig ismert forrást, Klempa Sándor töredékes naplófeljegyzéseit ismertette. A szövegből a kollaboránsnak tekintett főpap alakja árnyaltabb lesz: kiderülnek küzdelmei az ÁEH előadókkal, melyekbe belefáradva gyakran a lemondás gondolata foglalkoztatta, és szüntelen álarc-hordásra kényszerült.

A konferencia előadásainak döntő többsége forrásközpontú volt és kétségkívül új eredményeket hozott. Várjuk az írásos verziók elkészültét és megjelenését!

(ism.: *Mózessy Gergely*)